

Коментар на Модел Закона о родном идентитету Покрајинског заштитника грађана – омбудсмана

Организација Gayten-LGBT упутила је Покрајинском заштитнику грађана – омбудсману Модел Закона о родном идентитету ради давања коментара. Тим за израду Модела закона о родном идентитету чинили су: Славољупка Павловић, правница Gayten-LGBT, доценткиња др Јелена Симић (Центар за унапређивање правних студија), проф. др Зорица Мршевић (Институт друштвених наука), уз консултације с Миланом Ђурићем, Јеленом Видић и тимом Gayten-LGBT.

Радна група у образложењу наводи да Модел Закона о родном идентитету има за циљ заштиту и унапређење права транс особа. Модел закона тежи депатологизацији транс идентитета, односно уклањању предзнака болести са транс идентитета али је и у складу са Законом о изменама и допунама Закона о здравственом осигурању, којим је предвиђено издвајање средстава из фонда обавезног здравственог осигурања у износу од 65 процената за услуге којима се отклања несклад између биолошког пола и родног идентитета.

Моделом закона о родном идентитету уређује се право на изражавање родног идентитета, забрана дискриминације и посебни облици дискриминације по том основу, затим права транс особа, као и начин њиховог остваривања и заштите, а посебно права на доступност здравствене заштите, на обавештење и пристанак. Уређују се и права из радног односа, право на осигурање, право на брачни и породични живот, затим на заштиту личних података, право на промену докумената (право на промену ознаке пола, промену имена, промену јединственог матичног броја грађанина), као и имовинских и других права. Осим тога, Модел закона регулише надзор над спровођењем овог закона, оснивање Регистра лица којима је извршена промена ознаке пола у документима, као и друга питања у вези с правима и дужностима транс особа.

Покрајински заштитник грађана је мишљења да је законско уређење права на изражавање родног идентитета и права лица са родном дисфоријом са јасним обавезама институција неопходно и да ће тиме бити отклоњено неразумевање, непоступање, па и кршење права и дискриминација према овим лицима, пре свега од стране органа управе.

Коментари и предлози које Омбудсман упућује радној групи се ослањају на досадашње искуство и праксу поступања по притужбама грађана и грађанки. Веома је добро што је направљен Модел Закона о родном идентитету јер сада ниједан пропис не уређује на целовит начин ову материју, а сложеност проблема упућује на потребу постојања закона који ће употпунити празнине. Рад и ангажман невладиних организација и радне групе која је креирала овај Модел Закона заслужује похвале. Уверени да ће његовим усвајањем бити учињен велики напредак у заштити људских права, указујемо на одредбе за које сматрамо да је потребно размотрити:

- Члан 8 став 2 – предлажемо да се, поред тога што се податак о пристанку уписује у медицинску документацију изради формулар о пристанку/одбијању предложене медицинске мере који ће се прилагати медицинској документацији, а један примерак давати лицу са родном дисфоријом.
- Чланови од 10 до 15 – уређују права на промену личних докумената, односно промену података у службеним евиденцијама. Сматрамо да је потребно јасно одредити

- редослед којим је потребно вршити промене и у којој фази је могуће промене вршити, на пример прво ће се вршити промена ознаке пола у матичним књигама.
- Члан 11 став 4 – утврђује шта садржи мишљење лекарске комисије које се доставља општинској управи уз захтев за промену ознаке пола у матичној књизи рођених. Предлажемо да се размотри могућност да се мишљење лекарске комисије не доставља уз захтев, него да се даје на увид приликом предаје захтева или по позиву општинске управе. Уколико радна група остане код постојећег решења, предлажемо да се уз овај став посебно нагласи обавеза општинске управе да уреди начин чувања документације.
 - Члан 11 став 5 – рок од пет радних дана у којем је општинска управа дужна да донесе одлуку о захтеву за промену ознаке пола у матичној књизи рођених није реалан, јер се овде не ради о нарочито хитном поступку. Чак и када су у питању хитни поступци, по процесном праву у породичним односима су одређени дужи рокови. Тако, на пример у поступку за изрицање мера заштите од насиља у породици је прописана нарочита хитност која подразумева да се прво рочиште заказује тако да се одржи у року од осам дана од дана када је тужба примљена у суду. Овако кратки рокови се појављују у још неким одредбама Модела Закона па предлажемо да се размотри њихова основаност (члан 13 став 3, члан 14 став 3).
 - Члан 12 – предлажемо да се још једном размотре користи и могуће негативне последице креирања и вођења евиденције о лицима којима је извршена промена пола у документима. Разумемо да је циљ олакшавање издавања личних докумената и да ће евиденција представљати основни извор података о личности, али изражавамо забринутост због могућности располагања подацима широког круга лица и евентуалном кршењу права на заштиту података чије последице могу бити много озбиљније од користи које евиденција може да пружи. Уколико радна група одлучи да остане код свог предлога, сматрамо да члан 12 треба да иде након садашњег члана 19 како би се обезбедила целовитост тема.
 - Члан 19 – предлажемо да се дода став 2 који ће конкретизовати став 1, односно увести право/обавезу лица коме је промењена ознака пола (и име) у матичним књигама и личним документима да обавести све институције које воде евиденцију о одређеним правима из става 1 (катастар непокретности, Завод за интелектуалну својину...) о променама до којих је дошло.

Имајући у виду да је законско регулисање ове материје новина у правном поретку Републике Србије, Покрајински омбудсман је покушао предлозима да укаже на уочене недостатке. Предлоге смо засновали на досадашњој пракси заступања права маргинализованих и дискриминисаних друштвених група, али и на пракси рада по притужбама. Поступајући по притужбама лица која су променила пол смо уочили да органи управе, односно службеници и службенице, често поступају на основу сопствених стереотипа и предрасуда и не примењују постојеће прописе тако да они иду у правцу удовољавања захтеву странке. Тумачење је често језичко и не постоји став да је могуће применити пропис на ситуације које нису изричито регулисане или које се нису појавиле у пракси. Сматрамо да је веома важно одредити редослед промене података у јавним књигама и документима како би се избегло враћање једној институцији више пута, на пример да се

тражи промена имена у дипломи или радној књижици, а након тога и промена матичног броја. (Подсећамо да је Правилник о радној књижици престао да важи 1. јануара.2016. године.) Ово је важно како за подносиоце захтева, лица са родном дисфоријом, тако и за органе управе јер ће се поступци брже окончавати у смислу да ће усаглашавање правног и социјалног статуса са родним идентитетом бити ефикасније, а тиме и поштовање права и заштита лица са родним идентитетом.